

De economie van het genoeg

Nu inkomensmatiging langzamerhand is verheven tot nationaal parool, is het zinvol zich eens af te vragen, hoe groot de matigingsbereidheid in Nederland eigenlijk is. Er zijn wel enquêtes gehouden waarbij het merendeel van de ondervraagden antwoordde met een zekere inkomensmatiging niet al te veel moeite te hebben, maar zoals bekend wil er tussen woord en daad nog wel eens verschil bestaan. Een demonstratie van goede wil voor een enquêteur is tenslotte gemakkelijk genoeg te geven, maar wat kunnen we verwachten als het werkelijk zou aankomen op enkele jaren van stagnatie of teruggang in consumptie?

Wie de ontwikkeling van de consumptieve bestedingen in het afgelopen decennium bekijkt, ontdekt maar weinig aanwijzingen dat het punt van verzadiging zo ongeveer zou zijn bereikt. De particuliere consumptie bleef voortdurend sterk uitgaan boven de groei van het beschikbare inkomen. Dat was mogelijk door een drastische teruggang van de besparingen van ezinnen (van ca. 13% van het nationaal inkomen in 1971 tot nog geen 5% in 1980) en — vooral sinds 1976 — door een forse uitbreiding van het consumptief krediet. Voor 1980 en 1981 zijn er weinig aanwijzingen voor een ombuiging van de trend. In de teruggang in de consumptieve bestedingen in het tweede kwartaal van dit jaar lees ik dat althans nog niet af. Het wordt echter wel steeds duidelijker dat het volharden in de consumptieve aspiraties op een gegeven moment moet botsen met het inkomensmatigingsbeleid. Nu zo langzamerhand ook vermindering van de besparingen en uitbreiding van het consumptief krediet geen soelaas meer kunnen bieden, zou dat moment zeer nabij kunnen zijn.

Dat hoeft op zich zelf nog niet te betekenen dat er de komende tijd toch niet een zekere inkomensmatiging kan worden bereikt. Er zal wel een klemmend beroep op de bevolking worden gedaan om door gezamenlijke inspanning en solidariteit aan de economische problemen het hoofd te bieden en de werkgelegenheid en de sociale zekerheid veilig te stellen. Aldus kan misschien enige vrijwillige matiging worden bereikt; of anders kan wellicht worden bewerkstelligd dat een opgelegde matiging wordt aanvaard. Maar wanneer na verloop van tijd blijkt dat de matigingslijn geen tastbare resultaten oplevert, moet toch worden aangenomen dat de consumptieve aspiraties weer snel de overhand zullen krijgen. Dan is het met de matiging gedaan. Als de geloofwaardigheid ontbreekt, kan ook van de effectiviteit van het matigingsbeleid niet veel meer worden verwacht.

Het is duidelijk dat onder deze omstandigheden, die snel actueel kunnen worden zo ze het nog niet zijn, andere argumenten om een inkomensmatiging te bereiken, uiterst welkom zouden zijn. Als de legitimiteit van het matigingsbeleid zou kunnen worden opgevijseld of misschien zelfs van een nieuw fundament voorzien, zou dat immers zeer veel kunnen bijdragen tot het voorkomen van sociale onrust. Matigheid op het gebied van inkomens en consumptie zou dan niet langer alleen worden ingegeven door zorg voor het behoud van werkgelegenheid en sociale zekerheid, maar ook op andere doeleinden zijn gericht.

Het ligt voor de hand in dit verband te denken aan de externe effecten van consumptie. Algemeen wordt erkend en ervaren dat het hoge niveau van consumptie talrijke problemen oproept en grote risico's in zich bergt. Men hoeft slechts de gezondheid, de energievoorziening, het ruimtebeslag, het milieu en de derde-wereldproblematiek te noemen, om te beseffen hoe ver de negatieve implicaties

van ongeremde consumptie kunnen reiken. Het lijkt geen grote stap de onvrede met het huidige consumptiepatroon te koppelen aan de matigingspolitiek. Op grond van negatieve externe effecten zou dan een pleidooi voor versobering in de consumptieve sfeer kunnen worden ingezet.

Een poging daartoe is te vinden in het concept-CDA-verkiezingsprogram *Om een zinvol bestaan*. Het CDA spreekt daarin van de „economie van het genoeg”. „De analyse laat zien dat de traditionele benadering van de sociaal-economische vraagstukken in een impasse is terecht gekomen, waaruit met een simpele bezuinigingspolitiek alleen — hoe noodzakelijk op zichzelf ook — niet meer valt te ontsnappen. Wij zullen de vraagstukken op een breder front moeten aanpakken. Het CDA wil zich in de komende periode inzetten voor een „economie van het genoeg” teneinde hiermede ruimte te scheppen voor een „economie van het anders doen”. Andere accenten dan groei van de inkomens en consumptie vragen de komende jaren om voorrang”. „Het is een noodzakelijke investering in de toekomst gebaseerd op solidariteit en rentmeesterschap”.

Het is een interessante vraag op welke werklank deze nieuwe ideologische onderbouwing van de matigingspolitiek kan rekenen. Is er misschien reeds een verschuiving in het gedrag van consumenten van „meer” naar „genoeg” waar te nemen? In elk geval kan worden geconstateerd dat er steeds grotere groepen consumenten zijn die zich in toenemende mate bewust zijn van de implicaties van hun consumptieve bestedingen. Er wordt in dit verband al gesproken van de „ecoconsument”. De „ecoconsument” kijkt bij het aankopen van goederen behalve naar prijs en kwaliteit, ook naar factoren die buiten het produkt zelf zijn gelegen, zoals ecologische belasting, energieverbruik, uitputting van grondstoffen, arbeidsomstandigheden bij de produktie, betrekkingen met de derde wereld, het dierlijk „welzijn” in de bio-industrie en de organisatie van het voortbrengingsproces. In marketingkringen wordt met de „ecoconsument” reeds terdege rekening gehouden. Gunstige ecologische karakteristieken blijken een belangrijk verkoopargument. Maar vormt het bestaan van een groeiende groep van „kritische” consumenten wel voldoende ondersteuning voor de „economie van het genoeg”? In feite vindt er bij hen helemaal geen verlaging van consumptieve bestedingen plaats. Veelal zijn de *eerlijke* en *gezonde natuur*produkten zelfs een stuk duurder dan vergelijkbare andere produkten.

Meer representatief voor een „economie van het genoeg” is de zeer sobere en bewuste groep van consumenten, die de huidige consumptiemaatschappij met al haar verspilling en vervreemding afwijst en zich er zoveel mogelijk van distantieert. Hoewel toenemend in omvang is die groep echter thans nog betrekkelijk klein. Aanvaarding van hun ideeën zou een algehele maatschappelijke omwenteling vergen. Maar dat is niet waar het CDA naar verwijst. De revolutie wordt in elk geval in het CDA-verkiezingsprogram niet verkondigd.

Het ziet er niet naar uit dat de versoberingsfilosofie op korte termijn de matigingslijn kan redden. De „economie van het genoeg” is te zwak gefundeerd en ligt te ver in het verschiet. Groei van inkomens en bestedingen is voorlopig nog de overheersende ideologie. Daarom zal matiging van inkomens en consumptie wel op flinke weerstanden blijven stuiten. De „economie van het genoeg” poetst die niet weg.

L. van der Geest